

**Universitat de les
Illes Balears**

Facultat d'Educació

Memòria del Treball de Fi de Grau

**Els escacs com a eina pedagògica per treballar la
gestió de les emocions i assolir valors bàsics pel
benestar personal**

Marta Gomila Benejam

Grau d'Educació Primària

Any acadèmic 2018-19

DNI de l'alumna: 41746452-A

Treball tutelat per Pere Alzina Seguí

Departament de Pedagogia Aplicada i Psicologia de l'Educació

S'autoritza la Universitat a incloure aquest treball en el Repositori Institucional per a la seva consulta en accés obert i difusió en línia, amb finalitats exclusivament acadèmiques i d'investigació	Autora		Tutor	
	Sí	No	Sí	No
	X		X	

Paraules clau del treball:

Escacs, emocions, valors, beneficis, educació.

Els escacs són un mar en el qual un mosquit hi pot beure i un elefant s'hi pot banyar.

Proverbi hindú.

Resum

Gairebé tothom ha sentit a parlar dels escacs o ha jugat alguna partida. Tot i això, el desconeixement de les utilitats que poden donar-se gràcies a aquest esport són múltiples i variades. El present Treball de Final de Grau, se centra en els beneficis cognitius, socials i emocionals dels escacs a l'àmbit de l'educació formal. Es tracten qüestions teòriques, però sobretot es dedica a treballar aspectes fonamentals que van des dels valors que potencia fins a la seva gestió. A més, també es treballa com a eina de detecció de necessitats pel docent. Finalment, es presenta una proposta didàctica per portar a terme durant el transcurs del període d'educació primària.

Paraules clau:

Escacs, emocions, valors, beneficis, educació.

Abstract

Almost everyone has heard talk about chess o has played some game. Despite this, the lack of knowledge of the utilities that this sport can bring are multiple and varied. This Degree Final Project is focused on cognitive, social and emotional benefits of chess in formal education. In this work are discussed theoretical issues, but mostly fundamental aspects that range from the values that it promotes, to its management. Besides, also works as a detection tool for educational needs. Finally, A didactic proposal is presented to carry out during the period of primary education.

Keywords:

Chess, emotions, values, benefits, education.

Índex

1. Introducció i Justificació.....	pàg. 5
2. Objectius.....	pàg. 5-6
3. Marc legal.....	pàg. 6-7
3.1 Menorca.....	pàg. 7
4. Marc teòric.....	pàg. 8-20
4.1 Història dels escacs.....	pàg. 8-10
4.2 Són els escacs un esport?.....	pàg. 10
4.3 Estudis i investigacions sobre els escacs a l'educació.....	pàg. 10-14
4.4 Els beneficis cognitius i socials.....	pàg. 14-17
4.5 Els escacs com a eina per treballar les emocions i els valors.....	pàg. 17-20
4.6 Els escacs com a eina de detecció del docent.....	pàg. 20-22
5. Proposta didàctica	pàg. 22-36
5.1 Metodologia.....	pàg. 23-24
5.2 Temporització.....	pàg. 24-25
5.3 Seqüència didàctica.....	pàg. 25-34
5.4 Indicadors de progrés.....	pàg. 35-36
6. Conclusions.....	pàg. 36-38
7. Referències bibliogràfiques.....	pàg. 38-40
8. Annexos.....	pàg. 40-47

1. Introducció i justificació

Els escacs són un esport que sempre han estat present a la meua vida, tot i que més bé com a observadora. El meu pare i el meu germà són jugadors d'escacs i des de fa anys hi ha un tauler muntat al menjador de manera permanent.

Es podria dir que el meu germà, vuit anys menor que jo, ha estat el meu “conillet d'índies”. Va ser en ell en qui vaig començar a apreciar els múltiples beneficis dels escacs. Amb tan sols sis o set anys era capaç de memoritzar, gairebé sense voler, resultats de partits de bàsquet o futbol, les taules de multiplicar, etc. Guanyar una partida de *Col·loca'n tres* ha estat sempre una missió gairebé impossible si el contrincant és ell. Ara, que ja té quinze anys, no té cap problema en recordar els moviments d'una partida que va jugar fa mesos, o fins i tot anys, i analitzar si és una bona opció tornar a jugar de la mateixa manera contra el que va ser el rival en aquella ocasió. Escoltar una conversa entre pare i fill a casa és sorprenent quan no hi estàs acostumada perquè fan una anàlisi de la partida que van jugar uns dies abans sense cap tipus de suport visual; tenen tot el que necessiten a la seva ment.

Per tant, va ser a partir d'aquí que es va començar a plantejar la idea de dirigir el TFG cap als escacs. Concretament, es va decidir enfocar-lo d'aquesta manera perquè és un vessant que sovint queda una mica eclipsat per l'aplicació que té amb certes àrees acadèmiques, com poden ser les matemàtiques, però que és inclús més important.

Així doncs, amb aquest Treball de Final de Grau es pretén contribuir a l'enorme llista de per què els escacs han de formar part del currículum d'educació primària, potenciant els beneficis quant a la gestió emocional i l'adquisició de valors.

2. Objectius

Els escacs i els seus beneficis cada cop estan més reconeguts. Moltes vegades, quan es posa al nostre abast qualque cosa que ens és desconeguda, és fàcil no saber com es pot explotar, enfocar, o utilitzar com a eina, per treure'n el màxim profit. Per això, els objectius principals d'aquest treball de final de grau, són:

- Contextualitzar els escacs a l'educació primària i potenciar la seva vessant social i emocional.
- Proporcionar una proposta didàctica, amb els escacs com a eina pedagògica per a treballar les emocions i valors, adreçada a Educació Primària.

3. Marc legal

Des de fa anys, diferents països i àmbits socioculturals, s'han fet ressò dels múltiples beneficis dels escacs. No obstant això, durant la darrera dècada ha estat quan s'ha potenciat una mica més la inclusió d'aquest esport al context de l'educació formal.

L'any 2012, el Parlament Europeu recomanava incloure els escacs a les escoles i adoptava el programa de la Unió Europea, *Els escacs a les escoles*, tal com s'explica a l'article "El Parlamento Europeo propone el ajedrez como asignatura en los colegios" (*El Mundo*, 15-03-2012). Tot i això, és necessari aclarir que el Senat espanyol, ja ho havien suggerit anteriorment. Si més no, eren això, recomanacions sense cap mena de reforç legal, com es pot comprovar a la notícia "El Senado propone que el ajedrez sea una asignatura optativa" (García, 1995).

No va ser fins a l'any 2015 que es va aprovar per unanimitat una proposició no de llei per a la inclusió dels escacs a tots els espais públics i, sobretot, dels centres escolars, tal com informa la notícia "El Congreso aprueba la implantación del ajedrez como asignatura en los colegios" (Marín, 12-02-2015). L'objectiu que ara es persegueix és la integració dels escacs a la llei d'educació vigent, la LOMCE, o a les futures lleis educatives.

A més, l'any 2014 es va iniciar un projecte Erasmus +, anomenat Castle Project, i que es va portar a terme durant tres anys a Alemanya, Itàlia i Espanya, com s'explica a la seva pàgina web (Castle Project, 2014). Tractava de formar els docents perquè fossin ells mateixos qui poguessin introduir els escacs a les aules, i per això, és considerat un dels projectes més importants en l'àmbit educatiu europeu i ha aconseguit un gran prestigi arreu del món. (Castle Project, 2014).

Dins d'aquest any 2019, està previst l'inici d'un nou projecte Erasmus + anomenat Projecte CASCADE (Suárez, 2019). Si bé és cert que la finalitat és gairebé la mateixa que la del projecte anterior, aquest cop tindrà com a estats i socis cinc països: Itàlia,

Bèlgica, França, Suïssa i Espanya (Suárez, 2019). La gran novetat, i que és la part que més interessa a la nostra terra, és que un dels nuclis centrals per aplicar el projecte a Espanya serà Menorca (Suárez, 2019).

3.1 Menorca

Afortunadament, els escacs cada cop van agafant més força. Ara, com ja s'ha exposat, Menorca acollirà un projecte de gran prestigi i que s'espera que marqui un abans i un després pel que fa als escacs i l'educació, no només a l'illa, sinó que també a Espanya i fins i tot Europa.

El Projecte CASCADE pretén crear un sistema de formació en cascada – d'aquí el seu nom –. Està pensat perquè siguin els docents qui s'ofereixin la formació entre ells. És a dir, el primer any, s'oferirà la formació a cinc docents (Suárez, 2019). L'any següent, aquests cinc mestres n'hauran de formar cinc més i, el tercer any, els cinc que ha format el primer docent, també en formaran cinc. Així, s'aconseguirà una preparació que cada cop serà més extensiva (Suárez, 2019). A més, es proposen quatre models d'ensenyament: dos enfocats a educació infantil i cicle inicial d'educació primària, i dos pensats per a segon i tercer cicle d'educació primària (Suárez, 2019).

Per una banda, el primer estarà més enfocat, com Suárez (2019) afirma: “a la psicomotricitat i el joc amb taulers gegants”. Per altra banda, els dos darrers mòduls aniran dirigits als escacs més “purs” o tradicionals, tot i que això no vol dir que es facin únicament partides o es mostri estratègia, sinó que s'utilitzarà el joc per treballar diverses àrees (Suárez, 2019). En ambdós casos, les hores invertides a l'aula seran 15 al llarg del curs acadèmic (Suárez, 2019).

Si mateix, cal fer referència al programa *Escacs a les escoles*, mencionat anteriorment a la notícia “El Parlamento Europeo propone el ajedrez como asignatura en los colegios” (El Mundo, 15-03-2012), ja que a Menorca funciona bé i la persona elegida per impartir les classes (10 hores) a les escoles que volen adherir-s'hi, és el mestre FIDE David Pons Carreras (Annex 1.2). Val a dir que l'acolliment ha estat bo i cada any pugen el nombre de sol·licituds, tal com el mateix mestre afirma.

4. Marc teòric

4.1 Història dels escacs

Les teories més populars situen l'origen dels escacs a l'Índia, tot i que la cronologia històrica d'aquest país és confusa. Encara així, es creu que la creació del joc va ser el segle V, durant el “poderoso Imperio Pataliputra, y durante el reinado de Asoka, (...) si bien su difusión y promoción pertenece al período de los gahnévidas.” (Ganzo, 1973, pàg. 16). Tanmateix, sí que se sap que els escacs van començar essent un joc de taula més vinculat a l'atzar que a l'estratègia o la tàctica. Igualment, la *Chaturanga*, que així és com es creu que s'anomenava en els seus inicis, també estava compost per un tauler amb seixanta-quatre caselles. Estava pensat perquè poguessin jugar quatre jugadors alhora i les peces es col·locaven de manera diferent. (Ganzo, 1973, pàg. 17)

Sempre hi havia dos bàndols, Nord i Oest, que estaven aliats i anaven contra els bàndols Sud i Est que, alhora, també formaven aliança. Pel que fa a les peces, i com s'ha esmentat, també eren diferents. (Ganzo, 1973, pàg. 18).

Els encarregats de portar els escacs a Europa van ser els àrabs i, concretament, ho van fer entrant per la península Ibèrica. De fet, un dels documents més importants de l'època és *El libro de los juegos*, del rei Alfons X, el Savi, on hi ha un capítol dedicat als escacs. (Ganzo, 1973, pàg. 51). Al llarg de la història el joc ha anat evolucionant. Com ja s'ha mencionat, un dels canvis més importants són les peces, que van canviar per la influència cristiana. A dies d'ara, algunes han desaparegut i d'altres han sofert alteracions. Com a curiositat, la famosa reina Isabel de Castella, coneguda com La Catòlica, era gran aficionada als escacs i sempre es va mostrar interessada pel seu funcionament. (Ganzo, 1973, pàg. 63). Fins i tot hi ha la història no confirmada que la Reina es va mostrar en desacord amb el paper de la dama al tauler d'escacs perquè considerava que no tenia protagonisme suficient.

Si mateix, és necessari fer referència a la llegenda que envolta els escacs (Annex 3). Els vells contes que fa molts i molts anys, hi havia un rei totalment desconsolat per la mort en combat del seu fill primogènit. Tenia totes les riqueses i capricis que volgués, però res el feia realment feliç. Un dia, buscant alguna cosa que el pogués entretenir, va

organitzar un certamen de jocs nous. Si algú aconseguia que un dels jocs fos del seu gust, el compensaria amb allò que volgués.

Un savi va presentar-li un joc on el protagonista era el rei que sense la col·laboració de les altres peces no podia aconseguir la victòria. Al rei el va divertir molt aquell joc; cada partida era diferent. Així que, com havia promès, es va comprometre a recompensar-lo amb el que demanés. El savi va demanar-li un gra de blat per la primera casella, dos grans per la segona, tres per la tercera... i així successivament fins a arribar a la darrera, la seixanta-quatre.

El rei, va pensar que aquell savi era un beneït. Com podia voler blat? Però quan els seus criats van anar a buscar la quantitat pertinent, van adonar-se'n que no en tenien prou. Necessitarien moltíssims d'anys per aconseguir la quantitat de blat promesa. El rei no s'ho podia creure, però va entendre bé el missatge: era correcte tractar malament els seus súbdits? Podia portar res de bo fer les coses de manera impulsiva? De ben segur que, a partir d'aquell moment, abans de fer les coses, s'ho pensaria molt bé.

Pel que fa a Europa, els escacs eren un passatemps especialment comú entre el clergat i la cort. No va ser fins a aproximadament el segle XIX, quan van començar a aparèixer els primers clubs i les primeres competicions oficials. De fet, el primer Campionat del Món, va tenir lloc l'any 1886 als Estats Units (Ganzo, 1973, pàg. 114). Els dos aspirants eren Steinitz i Zukertort, guanyant el torneig el primer i convertint-se en el primer campió del món d'escacs. (Ganzo, 1973, pàg. 115). Posteriorment, hi ha hagut vint-i-tres campions més, entre ells, Capablanca, Fischer, Kárpov, Kaspárov, o l'actual campió, Carlsen.

És curiós com tots els aspirants i vencedors del títol més gran a escala mundial, han estat homes. Judit Polgar, reconeguda com la millor jugadora de la història, considera que la categoria per sexes no té cap mena de sentit i que és purament un estigma cultural. De fet, Marta Amigó (Annex 1.1), ha defensat que si cada cop hi ha més dones en el món dels escacs, encara que siguin mestres que fan activitats d'escacs a l'escola, els fillets i filletes creixeran amb referents masculins però també amb més referents femenins que ara. S'haurà d'esperar una mica més de temps per veure si la inclusió

femenina a l'elit d'aquest esport és factible, o al contrari, se seguirà amb l'hegemonia masculina.

4.2 Són els escacs un esport?

Segurament, si s'anés demanant de manera aleatòria a la gent de carrer si els escacs són un esport, la majoria contestaria que no. Probablement, això és a la falta de coneixement i als prejudicis que envolten aquest camp esportiu on el silenci i la concentració en són fonamentals. De fet, no és estrany que la gent es sorprengui quan s'afirma, que "el desgaste físico que produce es mucho mayor de lo que pueda parecer." (García, 2013, pàg. 67) Per poder donar el millor, has de tenir una força mental sòlida, i el cos i la ment van estretament lligats.

Quan la Federació Internacional d'Escacs, l'any 1998, va presentar una sol·licitud per formar part del Comitè Olímpic Internacional, van adjuntar un document molt extens on es recollien tots els motius pels quals havien de rebre una contesta afirmativa. (García, 2013, pàg. 67). Llavors, la FIDE englobava 156 països quan per reconèixer un esport s'exigeix que estigui present a 75 països de quatre continents pel que fa a la part masculina, i 40 països de tres continents quant a la part femenina (García, 2013, pàg. 68). Un any després, a l'Assemblea General, el Comitè Olímpic Internacional va acceptar a la FIDE i va reconèixer els escacs com a esport. (García, 2013, pàg. 69).

Tot i això, cal clarificar que els escacs també són considerats un joc. És a dir, és un tipus de joc però que també està acceptat com a esport.

Val a dir que, a Menorca, s'ha aconseguit donar-li molta més visibilitat gràcies a la implicació d'un grup de persones, on destaca David Pons Carreras (Annex 1.2), que des que va tornar a Menorca, ha aconseguit engrescar a molts fillets i filletes que avui ja tenen un grau de coneixement quant als escacs elevat.

4.3 Estudis i investigacions sobre els escacs a l'educació

Hi ha múltiples estudis i recerques que secunden les teories que envolten els beneficis dels escacs, no només pel que fa a aspectes cognitius o valors ètics, sinó que també s'han fet hipòtesis relacionades amb la creativitat o factors emocionals. A continuació es presenten algunes d'aquestes investigacions.

El francès Alfred Binet, l'any 1893, va ser pràcticament el primer psicòleg a dedicar part del seu camp d'estudi als escacs (Pérez, 2012, pàg. 15). Concretament, l'any 1894 va publicar un llibre, *Psychologie des grands calculateurs et joueurs d'échecs*, on una part estava dedicada a estudiar la memòria dels jugadors "a la cega". (Pérez, 2012, pàg. 17). Tenia especial interès en les facultats cognitives i la seva hipòtesi era que l'habilitat per jugar als escacs ve determinada per les qualitats de la memòria visual. (Amigó, 2010, pàg. 6). Finalment, va arribar a la conclusió que la memòria és tan sols una part del fenomen cognitiu que s'utilitza durant el transcurs d'una partida. A més, va remarcar haver descobert que un bon escaquista necessita, a més de memòria, experiència i imaginació.

Una altra de les grans investigacions realitzades és *Escacs i desenvolupament cognitiu*, conduïda per Johan Christiaen, a Bèlgica, durant els anys 1974-1976 (Amigó, 2010, pàg. 9). En aquest cas, es va agafar una quarantena d'estudiants de 10 anys i es van crear novament dos grups: grup de control i grup experimental. Els dos grups van realitzar una sèrie de tests només al final de curs. Pel que fa al grup experimental, va acudir a quaranta-dues hores d'escacs al llarg del curs (Amigó, 2010, pàg. 9).

Tal com s'explica, "l'objectiu de Christiaen era utilitzar els escacs per testejar la teoria de Piaget sobre el desenvolupament cognitiu o maduresa intel·lectual" (Amigó, 2010, pàg. 9). Per tant, podien els escacs promoure una maduresa intel·lectual més prest? La realitat és que hi va haver diferències significatives pel que fa als dos grups. El grup experimental, que havia estat exposat a les lliçons d'escacs, presentava uns millors resultats que els seus companys.

També cal fer referència al projecte *Aprènt a pensar*, on el Ministeri pel Desenvolupament de la Intel·ligència de Veneçuela – encapçalat per l'escaquista Edelmira García de la Rosa –, va entrenar 100.000 mestres amb la intenció d'ensenyar habilitats de pensament (Amigó, 2010, pàg. 14). A més, el projecte inicial va incloure una mostra de 4.266 fillets i filletes de segon curs d'educació primària i, com destaca Amigó (2010) aquest "és un dels experiments més importants que s'han dut a terme en aquest terreny" (pàg. 14).

Les principals hipòtesis d'aquest estudi eren esbrinar si els escacs podien ser una eina per a desenvolupar la intel·ligència dels fillets i filletes i si cap a la possibilitat que hi hagi una transferència del pensament escaquístic a altres àrees d'estudi (Amigó, 2010, pàg. 14). Tal com s'esperava, els resultats no van decebre, ja que "es va confirmar que tant els nens com les nenes de tots els nivells socials havien mostrat un increment en el coeficient d'intel·ligència en menys d'un any" (Amigó, 2010, pàg. 14)

A més, Adriaan de Groot, psicòleg i mestre d'escacs, considera que "l'estudi belga, sembla mostrar que tractar els escacs de forma elemental, clara i divertida pot tenir un efecte positiu en la motivació i el rendiment escolar en general" (Amigó, 2010, pàg. 10).

Cal destacar que corria l'any 1925, quan Djakov, Petrovski i Rudik van endinsar-se en un estudi una mica més complex que els dels seus predecessors. (Amigó, 2010, pàg. 7). Volien esbrinar quins eren els talents subjacents al talent escaquístic. Segons ells, "els fonaments de l'alt rendiment en els escacs són: una memòria visual excepcional, poder combinatiu, velocitat de càlcul, capacitat de concentració i pensament lògic." (Amigó, 2010, pàg. 7). Després, es debatia si només s'exigeixen els factors esmentats o també les desenvolupa.

John Dewey és un dels més reconeguts pedagogs de tots els temps. L'any 1938, va presentar 5 etapes diferenciades. (Amigó, 2010, pàg. 21). Val a dir que, segons l'autor de l'estudi, les etapes d'investigació eren: coneixement de la complexitat del problema i del tema a tractar, definició del problema, consideració de suggeriments o hipòtesis, raonament de les conseqüències de cada hipòtesi, seleccionar hipòtesis per a la solució del problema. (Amigó, 2010, pàg. 21). Segons va assegurar Dewey, són les mateixes passes que realitzen els jugadors d'escacs quan juguen una partida. Per tant, es pot concloure que el pensament reflexiu i l'escaquístic són en realitat molt similars.

Si mateix, un dels grans psicoanalistes de la història, Sigmund Freud, també va mostrar interès pels escacs. A principis del segle XX, va fer una comparativa entre un bon domini dels escacs i l'aprenentatge de les tècniques psicoanalítiques. (Amigó, 2010, pàg. 7).

Val a dir, que un dels estudis més importants va ser l'Estudi Zaire: *Escacs i aptituds*, liderat per Albert Frank durant el curs acadèmic 1973-74, al Zaire. L'estudi va tractar

d'agafar 92 estudiants d'humanitats i repartir-los en dos grups: grup experimental i grup de control. A cada grup se li van realitzar diversos tests al principi i també al final del curs, exceptuant algunes excepcions. (Amigó, 2010, pàg. 8). A més, al grup experimental se'ls hi van fer dues hores d'escacs obligatòries la setmana amb l'opció de jugar en horari extraescolar. La intenció era corroborar “dues hipòtesis sobre l'efecte de diverses aptituds sobre l'habilitat escaquística i també sobre la influència de l'aprenentatge dels escacs sobre l'increment de determinades habilitats” (Amigó, 2010, pàg. 8). Cal esmentar que era el primer cop que es realitzava un estudi experimental a partir d'aquestes dues hipòtesis. Les conclusions de l'autor van ser clares.

Hi ha una gran correlació significativa entre la capacitat per jugar bé als escacs i les habilitats espacials, numèriques, administrativo-direccional i organitzatives. La resta de correlacions obtingudes van ser positives, però només les mencionades anteriorment van ser significatives. Això va mostrar que, en els escacs, un gran nombre d'aptituds treballen juntes. Els escacs utilitzen totes les habilitats d'un individu (Amigó, 2010, pàg.9).

Robert Ferguson, és el promotor de l'estudi *Desenvolupant el pensament crític i creatiu mitjançant els escacs*. En aquest cas, va utilitzar estudiants amb un coeficient intel·lectual a partir de 130 i va realitzar plans d'educació individualitzats. (Amigó, 2010, pàg. 10). Es van dividir en tres grups: el primer, amb tractament dels escacs. Cada grup es reunia un cop a la setmana durant el curs i la dedicava a l'activitat que havia escollit. En aquest cas, també es van passar diferents tests. (Amigó, 2010, pàg. 11).

Els resultats van ser molt significants, ja que el grup que havia realitzat escacs, “va superar de forma significativa la mitjana dels estudiants del país (EUA) en quatre anys consecutius.” (Amigó, 2010, pàg. 11). A més, es va confirmar que la creativitat augmenta quan es juga a escacs. Per tant, els beneficis del grup que havia jugat a escacs eren majors que a la resta. Tal com assegura Amigó (2010), queda confirmat que “amb els resultats d'aquest estudi, aquesta hipòtesi va quedar més que confirmada” (pàg. 12).

Un altre dels estudis que s'han portat a terme, és *Els escacs com a eina per ensenyar a pensar*, dirigit per Dianne Horgan, que ha utilitzat els escacs com a variable independent més d'un cop (Amigó, 2010, pàg. 20).

Es van agafar 24 alumnes d'educació primària i 35 d'educació secundària, i es va descobrir que els alumnes de primària, al final de l'estudi, tenien més bones puntuacions. Per tant, es va concloure que "els nenes poden realitzar una tasca cognitiva altament complexa tan bé com la majoria d'adults". (Amigó, 2010, pàg. 20).

Arran del *Programa d'escacs de les escoles de la ciutat de Nova York "Nychess"*, Christine Palm va assegurar que els escacs aporten valors bàsics per tenir una vida plena. (Amigó, 2010, pàg. 17).

Entre altres coses, milloren les habilitats de comunicació dels nens i l'aptitud en el reconeixement de patrons: sentit de l'esperit d'equip al mateix temps que s'emfatitza l'habilitat de l'individu, treball dur, concentració i entrega, ser conscient que un es responsable dels seus propis actes i que n'ha d'acceptar les conseqüències, donar el millor de sí per guanyar però acceptant amb honor la derrota, entorn socialment acceptable, aprendre a veure's d'una forma empàtica (Amigó, 2010, pàg. 17-18).

Aquests són un petit recull de tots els estudis que s'han anat fent al llarg del temps i que han demostrat que els escacs sí que tenen beneficis importants. El que destacaria és que, per aconseguir millors resultats acadèmics, primer és necessari adquirir hàbits de concentració, esforç i raonament. Per tant, tot el que pot aportar aquest esport no només serveix per a l'etapa acadèmica, sinó que serà útil per tots els àmbits de la vida quotidiana.

4.4 Els beneficis cognitius i socials

Algunes de les teories contrastades mitjançant el mètode científic, presentades a l'apartat anterior, ja fan referència a les aportacions cognitives i socials que proporciona la pràctica i l'exposició als escacs. Per tant, s'ha de tenir en compte que els escacs són un joc "que activa al unísono diferents habilidades intelectivas en aras a ir diseñando la estrategia que conduzca a la victoria. Estrategia que, a su vez, tendrá que irse revisando en función de las respuestas del contrincante" (Aciego, García i Bentacort, 2011, pàg. 16). Ara, es farà menció d'una manera més acurada a aquests guanys quant a cognició i de caràcter social.

Pel que fa als aspectes cognitius, el benefici que es pot detectar més fàcilment, segurament, és l'atenció. Així com van passant les hores dedicades a l'esport, es pot

comprovar, mitjançant l'observació directa, que el temps de dedicació als escacs és proporcional a l'augment de la capacitat d'atenció. Per tant, comprovar el progrés és relativament senzill tenint en compte que no calen instruments amb una dificultat enganyosa, sinó que una bona observació ja dona molta informació. Tot i això, és cert que no totes les persones tenim el mateix ritme d'aprenentatge o la mateixa facilitat per l'adquisició d'aspectes cognitius. Per tant, s'està parlant uns estàndards on hi tenen cabuda la majoria de la població intensificant l'infantil. De fet, Miquel Mas (Annex 1.3), em va explicar que un dels seus alumnes amb necessitats específiques de suport educatiu i que tenia dificultats clares per estar en calma i concentrat, a partir de les sessions d'escacs havia aconseguit estar tranquil i relaxat deu minuts seguits sense que ningú li cridés l'atenció.

Val a dir, que diversos estudis – com s'ha pogut comprovar – fan referència a la millora del rendiment acadèmic dels alumnes després d'haver estat exposats a la influència i pràctica dels escacs. De fet, s'ha demostrat en nombroses ocasions que “uno de los problemas que inciden en el bajo rendimiento académico es la atención limitada y selectiva del alumnado” (Escobar i Escobar, 2018, pàg. 58). Per tant, no és estrany que, fruit de la motivació inicial i de la implicació posterior amb els escacs floreixin també uns resultats acadèmics més alts.

S'ha de fer referència a casos de fillets amb TDAH. Un dels tats estudis que s'han fet, concretament l'estudi pilot descriptiu, que va tenir una durada de quasi tres mesos, i que es va realitzar al Centre de Salut Mental de Villalba (Blasco-Fontecilla et al., 2015, pàg. 15), presenta “una evidencia preliminar de que el ajedrez podría jugar un papel en el tratamiento de los niños y adolescentes con TDAH” (Blasco-Fontecilla et al., 2015, pàg. 19). El millor d'això, és que la millora de l'atenció és un factor que els hi serà útil i eficaç per tots els aspectes de la vida, que és precisament el que es busca.

Quant a la memòria, també és un dels beneficis que més s'aprecia després d'un temps d'estar en contacte amb els escacs. En gran part, això és degut al fet que, durant una partida d'escacs o alguns jocs educatius relacionats amb aquest, s'està treballant la memòria quasi tot el temps. Per tant, s'ha de tenir molt present que “no se trata de una cualidad innata y nuestro alumnado también puede entrenar su memoria poco a poco.” (Escobar i Escobar, 2018, pàg. 58).

Si mateix, l'orientació visual-espacial es veu influenciada pels escacs. (Escobar i Escobar, 2018, pàg. 58-59). Un dels factors que més ho potencia, és el fet que un jugador d'escacs ha d'aconseguir visualitzar, sense moure les peces del tauler, els possibles moviments que pot fer i també que pot realitzar el seu contrincant. En els casos de més nivell escaquísticament parlant, això es veu accentuat amb les partides “a la cega”, on s'ha de jugar una partida sense poder veure el tauler, i les partides simultànies, que és quan una persona juga diferents partides a la vegada, com ha fet més d'una ocasió David Pons (Annex 1.2). En casos on el jugador té un nivell pràcticament d'elit, com és el cas de l'actual campió del món, Magnus Carlsen, pot realitzar simultànies a la cega contra contrincants que són jugadors experimentats. És a dir, juga diferents partides alhora sense visualitzar cap tauler. Evidentment, això és en casos extrems i no és l'objectiu que es persegueix amb la inclusió dels escacs a les escoles, però sí que està bé que els fillets i filletes ho sàpiguen perquè tenir referents ajuda a augmentar la motivació i autoconfiança.

Pel que fa a la capacitat de raonament, és també un fet contrastat – com ja s'ha exposat anteriorment – que millora notablement. La persona que està jugant s'ha d'anticipar a la jugada del seu rival i això, a part d'habilitats empàtiques, també requereix una capacitat d'anàlisi i de raonament molt importants. Al contrari, seria molt complicat arribar a participar en una partida on es contemplin possibilitats reals de guanyar o, almenys, jugar una partida molt ben construïda i definida.

Encara que sigui un benefici que pot passar una mica més desapercebut, els escacs requereixen moltes hores, tant pel que fa a les partides, com a l'anàlisi posterior o la preparació prèvia. Sigui com sigui, en molts casos, i més en aquest que s'està fent referència al context educatiu, això comporta haver de compartir força temps amb altres persones.

Per una banda, i aquest seria el més probable pel que fa a aquest cas, els fillets i filletes s'han de relacionar amb altres companys i companyes amb els quals, potser no tenen un vincle afectiu o directament cap mena de relació. Per tant, es veuen obligats a compartir temps i pensaments amb un desconegut que, en moltes ocasions, s'acaba convertint en un amic o una amiga. De no ser pels escacs, probablement mai haurien establert cap

tipus de comunicació més enllà de la cortesia. Per altra banda, aquest és un dels pocs esports que no segreguen per edat. Evidentment, això també afavoreix a la creació de vincles entre persones d'edats molt diferents. Ja no és només l'amistat, el que s'aporta, sinó que poder compartir vivències amb una persona molt més gran o molt més jove, també ajuda a obrir la ment i veure les coses des d'una perspectiva contraposada.

Tant Marta Amigó (Annex 1.1) com David Pons (Annex 1.2) com Miquel Mas (1.3), han destacat aquest benefici com a part fonamental. Probablement, és el que dona sentit a tota la resta, ja que sense un bon clima i un entorn agradable, desenvolupar i aprendre la resta de beneficis és més aviat complicat i difícil.

4.5 Els escacs com a eina per treballar les emocions i els valors

Molts cops es parla o es ressalten els beneficis cognitius dels escacs. Tot i que aquests són innegables, hi ha altres vessants igualment molt importants que passen més desapercebudes però que són bàsiques.

Per una banda, es tracta de les emocions que sorgeixen fruit de les contínues situacions de conflicte que provoquen els escacs, ja sigui per la posició del tauler o pels dubtes interns que puguin sorgir. Per altra banda, els valors que ensenya i aporta aquest esport són també múltiples i imprescindibles per ser una bona persona. Precisament per aquest motiu, Marta Amigó (Annex 1.1) insisteix en la importància de donar-se la mà abans i en finalitzar la partida.

Els escacs poden ser una excel·lent eina per aprendre a lidiar amb diferents emocions que tot ésser humà es trobarà al llarg de la seva vida. En les competicions de qualsevol esport, "les emocions serveixen per assolir millor els objectius i les tasques de les organitzacions." (Heinemann i Puig, 1997, pàg. 122) Pel que fa als escacs, encara més perquè requereix un grau d'autocontrol i autogestió de les emocions molt precís i regulat tant durant la partida com en finalitzar-la. Els escacs són un dels pocs esports que no dona peu a l'exteriorització d'emocions i l'opció de deixar anar, en qualche moment, demostracions d'eufòria o frustració com podria ser en el cas del futbol. Per tant, saber treballar i gestionar les emocions és bàsic per aconseguir el clima idoni per poder jugar bé una partida.

A més, aprendre a gestionar les emocions i treballar per aconseguir un equilibri mental que afavoreix la qualitat de vida i benestar personal, no és només útil com a jugador d'escacs, sinó que també, i encara més important, com a persona. Per aquest principal motiu és que es proposa introduir els escacs a les aules per aprendre a identificar i gestionar les diferents emocions sorgides arran de l'esport esmentat.

Un dels factors bàsics dels escacs és que una sola persona es veu obligada a trobar-se, en major o menor mesura, davant “el jubilo de la victòria como la amargura de la derrota de no pequeña importància”. (Pérez, 2012, pàg. 31). Les emocions poden ser molt fortes i encara es potencien més tenint en compte que s'està sol davant el tauler i el contrincant. La victòria només depèn de tu, però la derrota també. Potser la implicació, la preparació i l'esforç ha estat el mateix per part dels dos aspirants, però el resultat no sempre és l'esperat.

Si mateix, s'ha de tenir molt present que els escacs són pràcticament l'únic esport on un únic error et pot fer perdre una partida molt ben construïda i perfilada on, fins i tot, has fet les jugades més adients fins al moment. Així doncs, la frustració ha de ser tal, que identificar l'emoció i saber gestionar-la és clau pel benestar mental. Evidentment, això requereix molta pràctica i estratègies que es van trobant a mesura que passa el temps i l'experiència en el camp augmenta. De fet, David Pons (Annex 1.2) defensa que mai es pot fer un toc d'atenció a un jugador o jugadora perquè ha perdut una partida quan, pràcticament tota, ha fet els millors moviments i la seva actitud ha estat excel·lent.

Pel que fa a la capacitat de resolució de conflictes, s'ha de tenir molt present que està estretament lligades a la part emocional. Sense un bon coneixement i una bona gestió emocional és impossible ser competent del tot en aquest aspecte. Tanmateix, es podria dir que és la base per construir tota la resta. Si no es saben resoldre els conflictes, tota la feina d'identificació i gestió emocional perden qualsevol mena de sentit, ja que la resolució de conflictes requereix uns valors, com l'empatia, l'honestedat i l'assertivitat, imprescindibles per aconseguir arribar a un consens després d'una situació on s'ha presentat alguna mena de problemàtica.

Val a dir que un altre benefici important i bàsic per a l'ésser humà, que també es pot treballar a partir dels escacs, és l'autoestima. S'ha de tenir sempre present que els escacs no tan sols ajuden a augmentar-la a mesura que passa el temps, sinó que ajuda a voler superar-se i fer-ho millor la pròxima vegada. Això necessita una bona autoestima per ser

capaç de confiar i creure en un mateix perquè, al final, ningú pot actuar en el nostre lloc. Una de les coses positives que té el fet que sigui un esport individual és que si et surt bé el mèrit és majoritàriament teu, perquè has estat tu qui ha pensat les jugades tenint en compte les possibles intencions del contrincant. És una manera de veure que sí que pots, que sí que vals i que sí ho saps fer. Aquí entraria també una mica la importància de donar cabuda a totes les característiques i capacitats de les persones. Com em comentava Miquel Mas (Annex 1.3), tots els fillets i filletes tenen coses a aprendre i a ensenyar. Els escacs permet que alumnes que tenen dificultats amb alguns aprenentatges, puguin ensenyar als seus companys algun moviment que han pensat, que vegin un atac doble i la resta no, etc.

És necessari destacar un gest que es fa a l'inici i al final de cada partida i que, a vegades, pot passar desapercebut. Es tracta de quan els dos jugadors es donen la mà. Com s'ha mencionat, té més importància del que es pot pensar perquè amb aquella encaixada de mans s'estan dient moltes coses: és una mostra ben clara de respecte cap al rival però també un compromís que es jugarà net i amb honestedat. Com destaca Amigó (2010), donar-se la mà “és molt significatiu i simbòlic en aquest aspecte” (pàg. 3).

Un altre punt important és aprendre a reconèixer els mateixos errors i acceptar-los. Possiblement és una de les tasques més difícils i frustrants de totes, perquè assumir que un acte diferent ho hauria pogut canviar tot requereix una habilitat mental molt sana i desenvolupada. Per aquest motiu, encara sol costar més durant l'etapa d'infantesa. De fet, pot passar que en la majoria d'ocasions “el resultado de la partida indique quien tenía el mejor plan y lo desarrollo correctamente” (Álvarez i Viart, 2014, pàg. 15). Per això és important destacar sempre i sense cap dubte, que els errors són fonts d'aprenentatge.

També és interessant tenir en compte que els escacs obliguen als jugadors a seguir una sèrie de pautes però ser capaç de fer-se-les seves i, a continuació, seguir el camí que cregui més convenient tenint en compte la seva posició. Per tant, és ben cert que “el Ajedrez genera pautas que permiten la adquisición y consolidación de una moral autónoma como consecuencia de las permanentes tomas de decisiones y aplicaciones de criterios propios durante el desarrollo de la partida” (Álvarez i Viart, 2014, pàg. 16).

Cal fer menció a l'esforç i la perseverança que representa millorar en els escacs. Aconseguir resultats positius i ser capaç d'establir connexions, si és que aquest és l'objectiu, comporta molta voluntat, sacrifici i dedicació dia rere dia, sense excuses. Evidentment, no tothom està disposat a fer-ho i, en moltes ocasions, arriba un moment que són valors com aquests els que marquen la diferència amb la resta de jugadors. David Pons (Annex 1.2) és una cosa que té molt clara i sempre ha intentat inculcar als seus alumnes, ja que és imprescindible si es vol ser un bon jugador d'escacs. A més, tenir un bon hàbit d'esforç serveix per a tots els àmbits de la vida.

Tot i que cada una de les emocions i valors que s'ha anat exposant al llarg d'aquest apartat són molt importants, s'ha de remarcar i donar especial rellevància al fet que l'aportació en conjunt que ofereixen els escacs és extremadament complexa i enriquidora.

Es altamente significativo debido a que el mismo, al ser una confrontación entre dos voluntades, genera, sobre todo en el ajedrecista de competencia antes, durante y después del desarrollo de la partida una gran cantidad de sensaciones de diferentes signos; alegría, miedos y temores, frustraciones, optimismo (Álvarez i Viart, 2014, pàg. 17).

Per això l'aprenentatge i competència quant a la gestió d'aquestes emocions és el que s'ha de potenciar i valorar per créixer en l'aprenentatge escaquístic, acadèmic i vital.

4.6 Els escacs com a eina de detecció del docent

Tothom pot tenir ben clars els beneficis dels escacs, però és feina del docent implicar a tot l'alumnat i aconseguir arribar a tots i cadascun dels fillets i filletes que formen el grup.

Com és natural, no totes les persones tenen els mateixos valors adquirits i gestionen les emocions d'igual manera, per això és important anar-ho treballant i reforçar les que més dificultat presentin.

La tasca del docent en part és ser capaç d'identificar on són aquestes mancances i dificultats i proporcionar estratègies per posar-hi solució. Encara que pugui semblar inversemblant, els escacs són una eina molt efectiva per ajudar al docent a detectar

possibles mancances emocionals per part dels seus alumnes. La gestió de les emocions internes es veu projectada, en gran mesura, al tauler d'escacs. És cert que no ho és de manera exclusiva, però aprofitant que es treballen els escacs a l'aula, també es pot tenir en compte perquè sigui una eina d'ajuda per donar resposta a les necessitats dels fillets i filletes.

Podria ser el cas, per exemple, de la por al fracàs i la baixa autoestima, quan un fillet o filleta, després de perdre una partida, diu que no vol jugar més perquè no en sap prou. I és que s'ha comprovat que, en els casos més extrems, “angustias paralizantes, temores infundados y miedos de diversa naturaleza, ejercen una influencia negativa en el sistema nervioso central y el sistema inmunológico del individuo” (Álvarez i Viart, 2014, pàg 19).

Si mateix, molts fillets i filletes mostren ja certa inseguretat des de molt petits. David Pons Carreras (Annex 1.2), encarregat d'impartir les sessions d'escacs emmarcades dins el projecte *Escacs a les escoles*, ha manifestat en més d'una ocasió que, en gran quantitat de casos, només veient la manera en què mou la peça el fillet o filleta, ja pot detectar si té una bona gestió emocional que l'ajudi a aprendre i millorar amb els escacs o, al contrari, necessita reforçar-ho i obtenir més estratègies per aconseguir-ho. Evidentment, s'ha de tenir sempre present que les realitats familiars i socials dels fillets i filletes sovint és molt més complexa del que es pot imaginar. Per això, el docent ha de tenir molt clar que el seu únic objectiu – quant al que s'està exposant -, ha de ser ajudar i intentar donar respostes, mai etiquetar al fillet o filleta.

Per tant, el llenguatge no verbal sempre ofereix informació més aproximada a l'estat emocional de l'individu que la verbal. Precisament en els escacs ha de prevaler el silenci per sobretot i, en conseqüència, el llenguatge no verbal aconsegueix encara més protagonisme. És imprescindible que el docent pugui observar i estudiar cada fillet i filleta a fons perquè probablement podrà detectar alguns comportaments que l'ajudaran a entendre i conèixer millor al fillet o filleta per després poder-hi fer una intervenció adequada que, al final, és el seu objectiu.

Tot i això, s'ha de deixar clar que no tots els infants manifesten algun tipus d'inquietud o necessitat i, els que ho fan, no necessàriament han de fer-ho amb una connotació negativa.

Per una banda, i que sol ser la majoria, hi ha fillets i filletes que demostren angoixa, inseguretat, por o frustració. Tremolen, van a moure la peça i retiren la mà a darrer moment, mouen les cames contínuament... Aquests són alguns dels indicis que han de servir com a alerta pel docent. Per altra banda, hi ha fillets que es mostren decidits, segurs i autònoms. Normalment, aquest grup mou sense vacil·lar, la seva expressió facial no canvia gaire i té una postura que el faci sentir còmode, sense estar rígid.

Així doncs, els escacs, a part dels múltiples beneficis que aporta a les persones que hi juguen, també serveixen com a eina per identificar possibles manques emocionals per part del docent. D'aquesta manera, podrà buscar estratègies per reforçar-ho. A més, no s'ha d'oblidar que els escacs ja són en si una eina magnífica per treballar aspectes psicoemocionals.

5. Proposta didàctica

A partir d'algunes de les propostes dels professionals esmentats anteriorment, s'ha elaborat la present proposta didàctica amb la idea que es pugui treballar sempre relacionant l'aprenentatge de cada sessió amb la utilitat que pot tenir després amb la vida quotidiana.

Com a objectiu principal, es prioritzarà l'aprenentatge quant a la identificació i gestió de les emocions perquè es considera, com s'ha anat exposat, que és la clau per gaudir d'una bona salut mental i en conseqüència optimitzar un aprenentatge significatiu.

Per sort, els escacs són l'eina pedagògica perfecta per poder treballar-ho. No només per tots els beneficis i opcions que aporta, sinó que també suposa una despesa econòmica mínima, ja que el material necessari no és excessivament costós i, si se'n té cura, la majoria pot utilitzar-se durant anys.

A més, per poder tenir un seguiment es proposa posar en pràctica diferents indicadors de progrés que estan especificats a cada sessió i explicats de manera genèrica posteriorment. D'aquesta manera, tant el fillet o filleta com la mestra, podran valorar si hi ha un aprenentatge real o, al contrari, hi ha alguna cosa que no funciona prou bé.

És necessari aclarir que la proposta didàctica està pensada per treballar l'esmentat, però que perfectament es pot complementar amb activitats dirigides a treballar altres àrees, com poden ser matemàtiques o llengües, per tant es pot aplicar com a projecte transversal i interdisciplinari, com el que es porta a terme al CEIP Sa Graduada de la mà de Miquel Mas (Annex 1.3). Tanmateix, la riquesa dels escacs és aquesta: ens permet aprendre per a ser persones competents que, al final, és el que ens permet ser lliures.

Finalment comentar que està pensada per aplicar-se a segon cicle d'educació primària. En cas que hi hagués interès per posar-la en pràctica a primer cicle, s'haurien d'adaptar algunes de les activitats per tal d'adequar-ho al nivell requerit.

5.1 Metodologia

El primer que s'ha de tenir molt present és que la introducció dels escacs a les aules no persegueix l'objectiu de crear grans jugadors. El que es vol aconseguir és que els fillets i filletes aprenguin des d'un vessant motivadora i que els ofereixi múltiples beneficis, com és evident que proporcionen els escacs. A més, s'ha de treballar per formar persones competents.

Es proposa una metodologia on el fillet o filleta aprengui nous coneixements, i sigui protagonista del seu aprenentatge, alhora que permet treballar l'actitud crítica i reflexiva (Amigó, 2010, pàg. 33). Per tant, s'aposta per una metodologia constructivista, ja que s'intentarà partir dels coneixements adquirits per construir-ne de nous. A més, aquests hauran de ser significatius de manera que puguin integrar-los en els seus esquemes de coneixement i dotar-los de sentit i significat establint relacions. Si mateix, interessa que siguin aprenentatges funcionals perquè els fillets i filletes vegin que són coneixements i competències que podran aplicar a la seva vida quotidiana.

També s'ha de potenciar, a partir dels interrogants constants i l'acompanyament de la mestra, que l'alumnat aprengui dels seus propis errors i els vegi com una oportunitat per millorar i créixer i no com un fracàs. Per aquest motiu, es dona molta importància a la conversa i el debat del grup-classe, perquè mitjançant la reflexió conjunta és més fàcil i enriquidor aconseguir-ho (Amigó, 2010, pàg. 33).

En tot moment, la mestra ha d'actuar com a guia i acompanyant dels fillets i filletes proporcionant recursos, si escau. Si mateix, les activitats han de ser motivadores i, en la mesura del possible, dinàmiques. Per reforçar-ho, es proposa utilitzar diferents materials

i la participació activa – i bàsica pel correcte funcionament de les sessions – de tot el grup-classe.

Una de les mesures preses per assegurar la participació de tots els fillets i filletes, és la creació d'un blog on, després de la darrera sessió de la setmana, una parella. Així, també serà una bona manera que la família estigui involucrada. De fet, es potencien les relacions família – escola i, per aquest motiu, s'aposta per una metodologia participativa on, en algunes ocasions, la família pugui participar de manera activa a activitats proposades pel centre i en horari lectiu.

Finalment, no es podria concebre aquesta proposta didàctica sense tenir molt en compte la importància d'una metodologia que estigui basada en la creativitat. S'ha de tenir en compte que s'entén com un “proceso creativo, como algo intrínscamente propio, que ayuda a crecer y mejorar el concepto de uno mismo” (López-Martínez i Navarro-Lozano, 2010, pàg. 90).

5.2 Temporització

Pel que fa a la temporització, es proposa engegar-ho durant el període del primer trimestre per poder tenir una major continuïtat i trajectòria. A més, seria interessant començar a aplicar-ho després del curs *Escacs a les escoles*, tot i que no és imprescindible. Resultaria útil perquè els fillets i filletes tinguin nocions bàsiques de l'esport, ja estiguin una mica engrescats i puguin seguir les sessions amb més seguretat.

Perquè no resulti molt pesat i no provoqui complicacions a l'horari lectiu del centre, es proposa utilitzar els primers trenta minuts del dimarts i del dijous perquè els fillets i filletes puguin jugar partides i anar agafant un registre de les sensacions, emocions i pensaments que tenen aquell dia.

A més, un cop cada mes es convidarà a fillets i filletes d'altres cursos, a mestres o a familiars a participar a les partides matineres. Es farà de manera constant durant tot el curs ampliant-se si és que alguna activitat puntual ho escau.

Si mateix, cada divendres es dedicarà la darrera hora a treballar la gestió de diferents emocions a partir dels escacs. No només des del seu vessant més tècnica, sinó que es treballarà a partir de diferents factors igualment importants de l'esport. La intenció és que, aprofitant els múltiples beneficis dels escacs, es puguin tractar factors que afecten el dia a dia de totes les persones.

Per tant, en total es dedicaran dues hores setmanals als escacs tot i que poden ser ampliades si es considera oportú i justificat. (Annex 2)

5.3 Seqüenciació didàctica

La primera part proposada és la referent a la part més tradicional i pura dels escacs. És a dir, durant una hora setmanal els fillets i filletes es dedicaran a jugar partides entre ells o entre companys i companyes d'altres cursos.

Cal esmentar que la proposta didàctica recull una quantitat reduïda d'activitats per a portar a terme els divendres a l'aula. Si és d'interès del docent i/o del grup-classe, es poden introduir, i de fet es recomana que així sigui, altres tasques que es considerin adients partint dels interessos, motivacions i competències dels fillets i filletes.

Títol	<i>Si jo fos el savi, què demanaria?</i>	Nº sessió	1
Objectius	<ul style="list-style-type: none">• Agafar consciència de la importància de pensar abans de fer les coses.		
Recursos HH	<ul style="list-style-type: none">• Docent		
Recursos materials/espacials	<ul style="list-style-type: none">• Llegenda de la història dels escacs.		
Desenvolupament de sessió	<p>Es visualitzarà un vídeo on s'explica una de les versions de la llegenda de l'origen dels escacs (Annex 3). Després, es farà una breu tertúlia per compartir opinions i assegurar que tothom ho ha entès.</p> <p>A continuació, es farà la pregunta als fillets i filletes "Si tu fossis el savi, què demanaries?". Cada fillet ho haurà d'escriure en un paper per després compartir-ho amb els companys i companyes.</p> <p>Després, es farà una reflexió grupal. Tots estem convençuts de la decisió que hem pres? Ara que ha passat una estona, ho hem pogut compartir i escoltar les opinions i propostes dels nostres companys i companyes, canviaríem la nostra decisió? Què passa si no pensem bé les coses abans de fer-les? Pot tenir conseqüències?</p> <p>Finalment, una parella d'alumnes explicarà l'activitat i farà un recull de les conclusions al blog del grup per compartir-ho amb les famílies.</p>		
Indicador de progrés	<ul style="list-style-type: none">• Graella d'autoavaluació (Annex 4) que haurà de contestar el fillet o filleta un cop cada setmana per saber si, a poc a poc, va		

	millorant quant a pensar abans de fer les coses.
Font	Activitat extreta del Programa <i>Escacs a l'escola: Observo, Penso, Jugo!</i> De la Generalitat de Catalunya (adaptada)

Títol	<i>Quin valor tenen les peces?</i>	Nº sessió	2
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> • Reflexionar sobre a què es dona valor. • Rompre amb els estereotips i agafar consciència de la necessitat de fer-ho. 		
Recursos HH	<ul style="list-style-type: none"> • Docent 		
Recursos materials/espacials	<ul style="list-style-type: none"> • Peces (peó, alfil, cavall, torre, dama i rei) de cartolina mida A4 • Full <i>Quin valor tenen les peces?</i> Per a cada fillet/a (Annex 4) 		
Desenvolupament de sessió	<p>Cada fillet/a tindrà un full on hi haurà les peces que es necessiten per jugar a escacs. Hauran de retallar-les i aferrar-les per l'ordre que considerin tenen més valor (de menys a més). Després, hauran de justificar per què.</p> <p>A continuació, es compartirà en gran-grup i es debatrà. Entre tots han d'aconseguir arribar a un consens.</p> <p>Interessa que vegin que hi poden haver molts punts de vista diferents i que això no vol dir que només n'hi hagi un de vàlid. Tot depèn del filtre en que ho miris.</p>		

	Finalment, una parella d'alumnes explicarà l'activitat al blog del grup per compartir-ho amb les famílies. *La col·locació correcta pel que fa al valor de les peces és: Rei, Dama (10 punts), Torre (5 punts), Alfil (3 punts), Cavall (3 punts) i Peó (1 punt)
Indicadors de progrés	<ul style="list-style-type: none"> • Observació directa (durant aquesta i la resta de sessions): intervencions i arguments dels fillets i filletes quant al tema. • Número de cops que hi ha conflictes o comentaris desafortunats a causa d'estereotips des d'aquesta sessió en endavant.
Font	Activitat extreta del Programa Escacs a l'escola: Observo, Penso, Jugo! De la Generalitat de Catalunya.

Títol	<i>Soc el rei i mano jo</i>	Nº sessió	3
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> • Valorar la importància del treball en equip i de la importància individual de cadascú. 		
Recursos HH	<ul style="list-style-type: none"> • Docent 		
Recursos materials/espacials	<ul style="list-style-type: none"> • Papers (A6) amb les peces d'escacs. • Plastilina • Projectió amb les instruccions referents a cada peça. (Annex 5) 		
Desenvolupament de	Cada fillet i filleta agafarà un paper de dins un bol totalment a l'atzar. El mirarà i se'l penjarà a la camiseta perquè la resta de companys		

la sessió	<p>i companyes ho puguin veure.</p> <p>La mestra, presentarà una situació: són pastissera d'una important empresa i han de fer cent ensaïmades (amb la plastilina) i portar-les a la festa (un racó de l'aula). Però no tots podran intervenir de la mateixa manera, dependrà de la peça que els hi hagi sortit al paper que hauran agafat abans. Dependrà del valor que tenen ells i elles com a peça d'escacs. És a dir, la peça de màxim valor serà la que tindrà més autonomia i llibertat, al contrari que el peó, que al ser la figura més bàsica, no tindrà pràcticament cap funció real. Perquè tot els fillets i filletes tinguin clar què pot fer i què no cada peça, es projectarà una imatge on està especificat què poden i què no poden fer.</p> <p>Es donaran 15 minuts per fer la simulació i després es reunirà tot el grup per compartir una mica les sensacions que han experimentat. Com ha anat? Han aconseguit fer un gran número d'ensaïmades? Han participat tots per igual? Per què? Com s'han sentit? Hi ha hagut cap conflicte? N'hi havia que tenien més responsabilitat que d'altres. Era just? Un tot sol, encara que fos el rei, hauria pogut aconseguir l'objectiu? Així doncs, n'hi que són més importants que altres? Etc.</p> <p>S'ha de reconduir el debat perquè vegin que, encara que pensin que el rei – o qualsevol altre peça de més valor que la seva - és més important, si no tingués totes les altres que l'ajuden, no podria fer moltes coses. A la vida passa el mateix, cadascú pot aportar el seu granet d'arena i, entre tots, aconseguir fites molt més grans.</p> <p>Finalment, una parella d'alumnes explicarà l'activitat al blog del grup per compartir-ho amb les famílies.</p>
Indicador de progrés	<ul style="list-style-type: none">• Número de cops que els fillets i filletes treballen bé en equip i tenen en compte tots i cadascun dels seus companys, des d'aquesta sessió fins a la darrera.
Font	Activitat de creació pròpia.

Títol	<i>Entre tots pensem millor</i>	Nº sessió	4
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> • Fomentar el companyerisme i valorar la importància de la cooperació. 		
Recursos HH	<ul style="list-style-type: none"> • Docent 		
Recursos materials/espacials	<ul style="list-style-type: none"> • Tauler d'escacs i peces (a ser possible, gegant) • Planella d'escacs (mida A3) (Annex 6) 		
Desenvolupament de sessió	<p>El grup classe es dividirà en dos equips heterogenis. Hi haurà l'equip blanc i l'equip negre (es triarà a l'atzar, així com l'ordre dels membres del grup). Hauran de jugar una partida d'escacs on s'enfrontaran dos membres de cada equip. Aquests dos faran un moviment, apuntaran el moviment que han fet ells a la planella (en cas que algun fillet o filleta encara no tingui clar com es fa, podrà ser ajudat per un company o companya), que estarà penjada, i aniran al final de la fila de l'equip corresponent. Per tant, el següent haurà de seguir la partida a partir del moviment que hagi fet el seu company o companya d'equip.</p> <p>Serà obligatori donar-se la mà abans de fer el moviment en senyal de respecte.</p> <p>En acabar, es podrà comentar la partida i compartir possibles jugades que havien pensat. Tothom veia la partida igual? Segurament, hi haurà propostes de companys i companyes que no ens havien passat pel cap. S'ha de reflexionar sobre la importància del treball cooperatiu i tots els beneficis que ens aporta.</p> <p>Finalment, una parella d'alumnes explicarà l'activitat al blog del grup per compartir-ho amb les famílies.</p>		

Indicador de progrés	<ul style="list-style-type: none"> Número de cops que els fillets i filletes treballen bé en equip i tenen en compte tots i cadascun dels seus companys, des d'aquesta sessió fins a la darrera.
Font	Activitat de creació pròpia.

Títol	<i>Són humans els Grans Mestres d'Escacs?</i>	Nº sessió	5
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> Reflexionar sobre la importància d'acceptar la derrota. Reflexionar sobre la gestió de les reaccions. 		
Recursos HH	<ul style="list-style-type: none"> Docent 		
Recursos materials/espacials	<ul style="list-style-type: none"> Vídeo de reaccions dels millors jugadors del món després de perdre una partida o no tenir el resultat que esperaven (Annex 7) Pissarra i xoc/retolador Fulls i bolígrafs 		
Desenvolupament de sessió	<p>Per començar, es farà una mica de debat per recordar qui són els millors jugadors de la història dels escacs, quins han estat els darrers campions... (es poden mostrar fotografies) perquè es familiaritzin amb ells.</p> <p>Després, es visualitzarà el vídeo, on es mostren reaccions negatives que deixen entreveure emocions com la frustració, l'enuig, la</p>		

	<p>impotència, etc. A continuació, es farà una llista de les emocions que identifiquen a la pissarra. Quan es tinguin apuntades, es farà una mica de conversa més. Creieu que sempre reaccionen així? Creieu que saben perdre? Deuen sentir-se orgullosos d’haver tingut aquesta reacció? Els deu haver fet sentir millor? Ens passa a nosaltres, que a vegades ens costa controlar el que sentim? Què podem fer per millorar-ho? Què em va bé quan estic nerviós?</p> <p>Cada fillet escriurà a un paper la resposta a les tres darrers preguntes i ho guardarà per a un lloc visible (per exemple, al primer apartat de la carpeta) per tenir-ho present.</p> <p>Finalment, una parella d’alumnes explicarà l’activitat al blog del grup per compartir-ho amb les famílies.</p>
Indicador de progrés	<ul style="list-style-type: none"> • Diari de registre que fa cada fillet o filleta quan acaba una partida. Ha de contestar des dels moviments que creu han estat bons o dolents, fins a la gestió que en fa de les derrotes o victòries. • Número de cops que hi ha un conflicte o mala conducta arrel d’una derrota des d’aquesta sessió en endavant.
Font	Activitat de creació pròpia

Títol	<i>Soc una dona i jugadora d’escacs</i>	Nº sessió	6
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> • Reflexionar sobre el paper de la dona al món dels escacs i a la societat en general. 		

Recursos HH	<ul style="list-style-type: none"> • Docent
Recursos materials/espacials	<ul style="list-style-type: none"> • Declaracions de Judith Polgar: “La categoria per sexes és una separació absurda. La causa de la inferioritat femenina és únicament cultural. Ara, els meus col·legues masculins m'accepten sense problemes.” • Cartolina mida A2 i material per escriure • Ordinadors i connexió a Internet
Desenvolupament de sessió	<p>S'encetarà la sessió fent un recordatori dels millors escaquistes de la història. Després, es conduirà la conversa per tal que els fillets i filletes s'adonin que no han dit cap dona o tan sols una.</p> <p>A continuació, la mestra compartirà les declaracions de Judith Polgar i s'aprofitarà per investigar una mica per la xarxa qui és aquesta jugadora i per què va dir això. Quan quedin vint minuts, es compartiran les opinions. Qui era? Hi ha més dones? Per què deu ser? Passa a altres esports? S'aniran escrivint totes les conclusions a la cartolina per poder penjar-ho a l'aula.</p> <p>Finalment, una parella d'alumnes explicarà l'activitat al blog del grup per compartir-ho amb les famílies. A casa, cada fillet i filleta haurà d'escriure un comentari a l'entrada del blog fent referència al tema tractat a amb el grup (informació sobre altres jugadores, què podem fer per canviar-ho, si n'han xerrat amb la família, què creuen ells...)</p>
Indicador de progrés	<ul style="list-style-type: none"> • Comentaris del blog que hauran escrit tots els fillets i filletes on hauran d'haver reflexionat sobre la temàtica. • Número de comentaris desafortunats o ofensius quant al paper de la dona que es facin d'aquesta sessió en endavant.
Font	<p>Activitat extreta de l'<i>Experiència didàctica: Dona'm la mà. Experiència educativa a les escoles</i>, de Marta Amigó Vilalta (adaptada)</p>

Títol	<i>Vull compartir amb tu el que he après</i>	Nº sessió	7
Objectius	<ul style="list-style-type: none"> • Ser conscients i compartir els aprenentatges adquirits a partir dels escacs. 		
Recursos HH	<ul style="list-style-type: none"> • Docent 		
Recursos materials/espacials	<ul style="list-style-type: none"> • Maquina enregistradora (càmera o mòbil) • Ordinador i projector 		
Desenvolupament de sessió	<p>Els fillets i filletes, de manera individual o en parelles, hauran de pensar què han après i què valoren més– fins al moment – amb els escacs. A continuació, s'enregistrerà la imatge.</p> <p>En acabar, es visualitzaran tots els vídeos per compartir els aprenentatges que han adquirit amb els companys i companyes.</p> <p>Finalment, es penjarà un muntatge de tots els vídeos al blog del grup per compartir-ho amb les famílies.</p>		
Indicador de progrés	<ul style="list-style-type: none"> • Observació directa: valoració i reflexió dels fillets i filletes dels aprenentatges adquirits. • Qüestionari individual (Annex 9) sobre l'aprenentatge que han adquirit. 		
Font	Activitat extreta del Projecte sobre escacs engegat per Miquel Mas Vidal al CEIP Sa Graduada.		

5.4 Indicadors de progrés

Qualsevol proposta didàctica perd tot el sentit quan els mateixos protagonistes de l'aprenentatge, és a dir, els fillets i les filletes, no tenen cap evidència del seu procés i progrés.

Precisament per aquest motiu, per una banda es presenten identificadors concrets per a cada sessió, que estan específics a cada activitat preparada. Per altra banda, hi haurà tres indicadors diferents i més genèrics que seran accessibles pels fillets i filletes. Val a dir que tots els indicadors de progrés necessitaran la participació activa de l'alumnat per ser útil.

El primer només serà utilitzat, sobretot, a les sessions dels dimarts i els dijous, que és quan els alumnes jugaran a partides d'escacs. Es tracta d'un diari de registre on, després de cada sessió, cada fillet i filleta hauran d'escriure de manera individual com s'han sentit, quines coses creuen que han fet bé, quines coses han de millorar, quines coses abans els era molt complicat i ara ja aconsegueixen fer... en definitiva, seran ells mateixos qui hauran de reflexionar sobre el seu propi camí d'aprenentatge. A més, anirà dirigit una mica més a la part dels escacs més tècnics. És a dir, apuntaran quines jugades creuen que han estat bones, quines els han fet perdre, quines opcions de moviments tenien... no s'han de limitar únicament a la part emocional.

A la sessió dels divendres o, si escau, altres moments oportuns, es podrà compartir en gran-grup, durant uns minuts, quins són els avanços, les pors o els dubtes que tenen. Així, comparteixen les experiències i s'ajuden entre ells treballant d'una manera totalment cooperativa.

El segon indicador que s'utilitzarà serà la pregunta "Què he après avui?". Serà un indicador que s'emprarà a totes les sessions relacionades amb els escacs. Cada vegada, es dedicaran els darrers cinc minuts de la sessió a contestar aquesta pregunta. Ho podran fer al mateix diari de registre.

Val a dir que s'aniran combinant dos formats diferents. Per una banda, el docent recollirà les respostes i les ordenarà per després compartir-les de nou amb els fillets i filletes, de manera que ells tinguin el recull escrit i el puguin anar consultant. Per l'altra, serà el mateix fillet o filleta que contestarà la pregunta. En aquest segon cas, seria un indicador individual, a diferència del primer, que englobaria les idees col·lectives.

Pel que fa al tercer i últim indicador, serà les entrades que van publicant al blog del grup el mateix alumnat. Serà una manera visual de recordar què han treballat, com ho han fet i què han après.

Cal mencionar que a la proposta didàctica s'ha fet molta referència als avanços emocionals i quant a valors, però també es tindrà en compte si milloren la seva comprensió escaquística a partir de l'observació i també dels indicadors exposats.

Així doncs, tots els indicadors presentats són instruments elaborats expressament per poder comprovar si s'han assolit els objectius proposats sense oblidar que s'ha de treballar de manera continuada.

6. Conclusions

Ha quedat demostrat que els escacs no només són un esport molt interessant per la seva complexitat, sinó que aporten uns beneficis importants que són bàsics pel correcte desenvolupament cognitiu, social i emocional. Evidentment, això afavoreix al benestar personal que és en realitat la base per poder aconseguir qualsevol altre objectiu plantejat.

Miquel Mas (Annex 1.3) ho ha experimentat de primera mà, ja que ha estat ell qui ha impulsat el primer projecte d'escacs al centre on treballa. Quan parlàvem del funcionament, de les activitats, de la implicació dels fillets i filletes... es notava que realment creia que estaven fent alguna cosa amb una repercussió important. Veure que els teus alumnes venen feliços i motivats, que avancen en els aprenentatges i que s'ha millorat el clima d'aula, ha de ser molt polit i satisfactori. Per això crec que no es pot perdre de vista aquest testimoni. En realitat, cap dels tres testimonis, ni Miquel Mas, ni Marta Amigó (Annex 1.1), ni David Pons (Annex 1.2).

Els escacs tenen aquest poder, ajudar a les persones que el practiquen a créixer com a persones a partir de les situacions que se'ls planteja. Per tant, la combinació escacs i escola, si està ben feta, és la suma ideal per aconseguir formar a persones competents i autònomes.

Certament, treballar a partir dels escacs per millorar i assolir les millores cognitives és engrescador i efectiu, però el gran avantatge que tenen els escacs és que es poden treballar aspectes cognitius, socials i emocionals alhora. A més, molts cops els fillets i filletes ni se n'adonen.

Tot i el gran ventall d'oportunitats d'aprenentatge que aporten els escacs, s'ha de destacar el que és, des del punt de vista d'aquest treball, un dels més essencials. Cada fillet i filleta va seguint el seu ritme i assolint diferents aprenentatges en funció de les seves necessitats, però tots i totes aprenen. Amb els escacs com a eina educativa, no importa quines siguin les capacitats que es presenten perquè segur que podràs aprendre alguna cosa i aportar-ne tu d'altres. Potser, un fillet no sabrà moure mai totes les peces, però serà capaç d'estar atent deu minuts seguits; potser no entendreà què és un atac doble, però sí que sempre s'ha de respectar el rival. Això és el que realment importa i és una de les coses que més han remarcat sempre Marta Amigó, David Pons i Miquel Mas. Pensa que només això ja deixa entreveure que són grans professionals, ja que donen importància primer a la persona. Els pròxims formadors, mestres o entrenadors, si han pogut sentir-los a ells i tenir-los com exemple, probablement seguiran la seva manera de fer i tindran en compte com treballen i per què.

A més, els escacs poden ser una eina d'avaluació molt potent, ja que es deixen entreveure alguns factors personals i interns que poden proporcionar informació important al docent. D'aquesta manera, després pot fer un feedback adequat per buscar i proporcionar els recursos que siguin necessaris per a aquell fillet o filleta. Pot semblar insignificant, però sovint als mestres els falten recursos i estratègies per donar resposta a les demandes dels seus alumnes. Tenir un esport com aquest que al final engloba des de l'ensenyament de les competències a l'avaluació, és un facilitador. Miquel Mas (Annex 1.3) explicava que quan s'estava planejant, juntament amb un parell de companys, engegar el projecte d'escacs, li explicava les idees a David Pons (Annex 1.2) i que aquest reia sota el nas. Miquel sabia que tenia un suport important d'un gran jugador i entrenador i que, si necessitava ajuda o assessorament, no tindria cap problema. En realitat, això és un exemple important, perquè si entre els adults no ens ajudem, no podem exigir el mateix als fillets i filletes. Creure en les persones ens ajuda a ser millors. David va creure en Miquel; Miquel en els seus companys, Marc i Desi, que

l'estan acompanyant en aquest projecte; i tots quatre van creure que cadascun dels fillets i filletes, podia aprendre i ensenyar.

En definitiva, el que es busca amb aquest Treball Final de Grau és fer una proposta, tenint molt en compte tot el que han pogut aportar els testimonis presentats, on es pugui contribuir a formar persones competents, amb inquietuds i amb ganes d'aprendre; persones que es qüestionin les coses i tinguin la capacitat de pensament reflexiu; persones que valorin la importància del respecte i l'honestedat. La realitat és que els escacs, tal com ho avalen els nombrosos estudis realitzats durant el transcurs del darrer segle fins a l'actualitat, sí que ho potencien i sí que són una eina que, ben utilitzada, pot ser un tresor a totes les escoles.

7. Referències bibliogràfiques

Aciego, Ramon; García, Lorena, Betancort, Moisés (2012). Los beneficios de la práctica del ajedrez en el enriquecimiento intelectual y socioafectivo en escolares. Universidad de La Laguna, Tenerife.

Aciego, R., García, L., & Betancort, M. (2016). Efectos del método de entrenamiento en ajedrez, entrenamiento táctico versus formación integral, en las competencias cognitivas y sociopersonales de los escolares. *Universitas Psychologica*, 15(1), 165-176.

Álvarez, L. D., i Viart, M. C. (2014) *Formación de valores ético-morales a través de la enseñanza y la práctica del ajedrez*. Universidad de Matanzas. Centro Universitario Municipal "Enrique Rodríguez Loeche". Calle 54 entre 9 y 11 Jagüey Grande. Matanzas. Cuba

Amigó, M. (2010). "Dóna'm la mà" *Els escacs com a eina educativa*. Experiència educativa. Escola Sant Ramon del Pla. Espanya.

Blasco-Fontecilla, H., Gonzalez-Perez, M., Garcia-Lopez, R., Poza-Cano, B., Perez-Moreno, M.

R., de Leon-Martinez, V., & Otero-Perez, J. (2016). Eficacia del ajedrez en el tratamiento del trastorno por déficit de atención e hiperactividad: un estudio prospectivo abierto. *Revista de Psiquiatría y Salud Mental*, 9(1), 13-21.

Callís i Franco, J., Falgàs, M., Saurina, C., Serra Palomar, J., & Amigó Vilalta, M. (2014).

Escacs: un recurs educatiu per ajudar a millorar aprenentatges i conductes. © *Guix: elements d'acció educativa*, 2014, núm. 408, p. 43-48.

Castle Project (2014). Erasmus +. Castle: A chess curriculum in primary education. Europa.

Recuperat de: <http://castleproject.eu>

El Parlamento Europeo propone el ajedrez como asignatura en los colegios. (15 de març de

2012). *El Mundo*. Recuperat de: https://www.elmundo.es/elmundo/2012/03/15/union_europea/1331844938.html

Escobar Domínguez, D. I Escobar Domínguez, D. (març de 2018). El ajedrez educativo como innovación. *Padres y maestros* (373), 56-61.

Ganzo, J. (1973). *Historia general del ajedrez*. Ricardo Aguilera.

García, L. (14 de març de 1995). El Senado propone que el ajedrez sea una asignatura optativa.

El País. Recuperat de: https://elpais.com/diario/1995/03/14/sociedad/795135625_850215.html

García, L. (2013). *Ajedrez y ciencia, pasiones mezcladas*. Barcelona: Crítica.

Heinemann, K. (1997). Emocions en l'esport. Esbós d'una anàlisi sociològica. *Revista catalana de sociología*, 117-146.

Howard, N. (1993). The role of emotions in multi-organizational decision-making. *Journal of the Operational Research Society*, 44(6), 613-623.

Kovacic, D. M. (2012). Ajedrez en las escuelas. Una buena movida. *PSIENCIA. Revista Latinoamericana de Ciencia Psicológica*, 4(1).

López-Martínez, O., & Navarro-Lozano, J. (2015). Influencia de una metodología creativa en el aula de primaria. *European Journal of Education and Psychology*, 3(1).

Marín, F. (12 de febrero de 2015). El Congreso aprueba la implantación del ajedrez como asignatura en los colegios. *Diario ABC*. Recuperat de: <https://www.abc.es/sociedad/20150211/abci-ajedrez-asignatura-colegios-201502111857.html>

Pérez, M. (2012). *Inteligencia y ajedrez. Estructura y contexto de una relación familiar*. Sevilla: Punto Rojo Libros, S. L.

Simó, G. (2011). *Programa Escacs a l'escola - Menorca 2011* (Memòria justificativa).

Suárez, P. (2019). *El Proyecto CASCADE. Resumen*.

Segura, A. (2001). *La enseñanza del ajedrez en Primaria*. Paidotribo.

8. Annexos

Annex 1. Testimonis reals al context educatiu

Cada cop hi ha més mestres conscienciats i involucrats quant a la importància dels escacs a les escoles. També és cert que s'està fent una feina magnífica per part d'aquests professionals i, tot i que a poc a poc s'està donant a conèixer una mica més, encara passa desapercebuda la seva tasca docent i escaquística.

En aquest cas, es presenten tres grans professionals que estan fent feina amb els escacs d'una manera diferent entre ells però igualment interessant. S'ha de destacar, que en realitat és el més important, que els tres han aconseguit engrescar els fillets i filletes però també a altres mestres, pares i mares.

Annex 1.1. Marta Amigó Vilalta

Marta Amigó Vilalta va néixer a Esplugues de Francolí (Catalunya) l'any 1980.

Està llicenciada en Història i Ciències de la Música. És àrbitre i monitora d'escacs de la Federació Catalana d'Escacs, de la qual n'és membre i en forma part de la Junta Directiva, des de l'any 2003. A més, és la responsable dels escacs de base i elegida pel Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya, es va desplaçar a Mèxic per donar a conèixer el treball que realitza la seva comunitat autònoma quant a educació formal i escacs. És mestra a l'Escola Martí Poch, professora de piano i formadora d'escacs per a mestres.

L'any 2010 va ser guardonada amb el Premi extraordinari 110 anys d'esport i ciutadania, convocat per la Fundació Lluís Carulla i la Fundació FC Barcelona, per la seva experiència didàctica *"Dóna'm la mà" Els escacs com a eina educativa.*

Fa tan sols unes setmanes, el darrer cap de setmana de maig, va participar com a ponent a la conferència sobre els escacs i l'educació emmarcat a dins del programa de la 4a Diada dels Escacs celebrada a Ferreries.

Annex 1.2. David Pons Carreras

David Pons Carreras va néixer a Ciutadella de Menorca l'any 1981.

Va començar a jugar a escacs com a activitat extraescolar, amb el reconegut jugador menorquí, Santi Pons. Des d'aquell moment, va convertir-se en el seu mestre.

Sempre ha destacat pel seu alt rendiment com a jugador. De fet, ha estat campió de Balears sub-16 i sub-21, i d'Espanya sub-16 per equips. A més, quan estudiava Història a la Universitat de Barcelona, va rebre el guardó al millor esportista universitari. De fet, ostenta els títols de Mestre Català, Mestre de la Federació Internacional d'Escacs i FIDE Trainer.

Des de l'any 1997 ha estat mestre d'escacs, ja sigui a centres educatius com a activitat extraescolar, particular o a clubs d'escacs. D'aquests darrers, destaca la seva activitat

professional a l'Escola d'Escacs Miguel Illescas, a Barcelona, entre els anys 2002 i 2009. Si mateix, l'any 2008 va ser l'entrenador de la Selecció catalana sub-10 d'Escacs i l'any següent, novament de la Selecció catalana sub-10 i també de la sub-8. Posteriorment, també ha entrenat a les seleccions Balears sub-10, sub-12 i sub-14.

Des del 2009 fins al 2017 va ser el director de l'escola d'escacs Cercle Artístic, a Ciutadella de Menorca i, actualment, dona classes al Club d'Escacs del Cercle Artístic, com a entrenador personal, i està dins el projecte "Escacs a les escoles".

Annex 1.3. Miquel Mas Vidal

Miquel Mas Vidal va néixer a Campos (Mallorca) la primavera de l'any 1981. És mestre especialista en Educació Física des del 2003.

Ha treballat com a mestre d'Educació Primària al CC Montesión (Mallorca), CC Sant Josep, CEIP Verge del Carme i, actualment, és el tutor de 5è B del CEIP Sa Graduada, situat a la capital menorquina.

Tot i que no és jugador d'escacs, quan en David Pons Carreras va anar a fer el curs *Escacs a les escoles* al seu grup, tots els fillets i filletes van mostrar molt interès. Va pensar que era una bona oportunitat per poder treballar de manera transversal i amb un projecte interdisciplinari diferents àrees partint dels escacs.

A partir d'aquest esport han treballat des de llengües fins a matemàtiques o valors. I no només això, sinó que han col·laborat amb altres centres: CEIP Tramuntana i CEIP Àngel Ruiz i Pablo. De manera conjunta han realitzat la primera diada d'escacs a l'escola, on van ser els mateixos alumnes qui ho van organitzar tot (com col·locar les taules i taulers, instància a l'ajuntament...).

A part de totes aquests jornades amb els altres centres, cada setmana juguen a escacs a l'escola. Ho fan la primera mitja hora del matí dos dies per setmana.

A la 4a Diada d'Escacs, celebrada a finals del passat mes de maig, Miquel Mas va exposar la feina que s'ha anat fent a la seva classe amb l'ajuda de dos mestres més, en Marc i na Desi, que es van engrescar amb ell i tots els fillets i filletes.

En Miquel ha estat tan amable de cedir la presentació que va utilitzar per a la 4a Diada d'Escacs per a aquest Treball de Final de Grau. (<https://view.genial.ly/5ce558a154bdc10f6b1bc335/presentation-projepte-escacs-sa-graduada>)

Annex 2. Horari setmanal de la proposta didàctica

	Dilluns	Dimarts	Dimecres	Dijous	Divendres
9:00h 9:30h		Partides escacs		Partides escacs	
9:30h 10:30h					
10:30h 11:30h					
11:30h 12:30h	PATI (Opció de jugar a escacs)				
12:00h 13:00h					
13:00h 14:00h					Activitat d'escacs

Annex 3. La llegenda de l'origen dels escacs

Enllaç directe: <https://www.youtube.com/watch?v=ziWYaYjJ8zk&t=13s>

Annex 4. Indicador de progrés: Graella d'autoavaluació *Si jo fos el savi, què demanaria?*

	POC	BASTANT	MOLT
He entès què li passa al rei de la llegenda i per què.			
Quan jugo una partida d'escacs, soc capaç d'intentar pensar quina és la millor jugada abans de moure les peces.			
M'esforço per reflexionar quines són les opcions que tinc abans de precipitar-me.			
En el meu dia a dia, he après a pensar abans de fer les coses i preguntar-me per què les faig.			

Annex 5. Full Quin valor tenen les peces?

Nom:

Data:

Curs:

QUIN VALOR TENEN LES PECES?

Aferra per l'ordre del valor (de menys a més) que creus que tenen les peces dels escacs.

Per què les has col·locades així?

Ara que ja saps quin és el valor de cadascuna d'elles, quina reflexió creus que pots fer?

La teva proposta s'ajusta a la realitat? Has coincidit amb molts companys i companyes?

Per què creus que és així?

Annex 6. Projecció possibilitats de les peces Soc el rei i mano jo

	És el més important! Pot desplaçar-se per tot l'espai i intervenir com vulgui i quan vulgui.
	Oh, quina elegància! Pot desplaçar-se per tot l'espai excepte al racó de la festa. Això sí, pot intervenir quan ho cregui oportú.
	Quina fortalesa! A les torres els hi agraden molt les festes. Podrà fer una ensaïmada i després anar a la festa. Si alguna altra peça necessita ajuda, podrà desplaçar-se i transportar.
	Una peça ben interessant... Només es podrà moure pel centre de l'espai. Tot i això, podrà col·laborar en la creació de les ensaïmades... Si aconsegueix que algú li proporcioni el material!
	Els cavalls no saben cuinar, però sí que són grans transportadors! Així que... Poden fer els viatges que vulguin.
	Només podrà fer una cosa, ja sigui desplaçar-se al racó de la festa o cuinar una ensaïmada.

Annex 7. Planella d'escacs de *Entre tots pensem millor*

Entre tots pensem millor

Nom: _____ Club: _____ Resultat: N° Taula: _____
 Nom: _____ Club: _____ Resultat: N° Taula: _____

Nº	BLANQUES	NEGRES	Nº	BLANQUES	NEGRES	Nº	BLANQUES	NEGRES
1			26			51		
2			27			52		
3			28			53		
4			29			54		
5			30			55		
6			31			56		
7			32			57		
8			33			58		
9			34			59		
10			35			60		
11			36			61		
12			37			62		
13			38			63		
14			39			64		
15			40			65		
16			41			66		
17			42			67		
18			43			68		
19			44			69		
20			45			70		
21			46			71		
22			47			72		
23			48			73		
24			49			74		
25			50			75		

Annex 8. Vídeo de les reaccions dels Grans Mestres

Enllaç directe: <https://www.youtube.com/watch?v=pSCweJZBf0s>

Annex 9. Indicador de progrés: Qüestionari individual *Vull compartir amb tu el que he après*

Nom:

Data:

QUÈ HE APRÈS DELS ESCACS?

Què és el que més m'ha agradat de tot el que hem fet amb els escacs? Què m'ha aportat?

Què he après dels meus companys i companyes?

Què he après que me servirà per tota la vida?

M'agradaria afegir....